

СУТНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ МОДЕЛІ МОРАЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовуються можливості використання теоретичного та практичного потенціалу християнської виховної моделі у процесі корекції соціально відхиленої поведінки дітей та підлітків.

Християнська педагогіка, про можливість наукового обґрунтування якої (а тим паче використання у вітчизняній педагогічній практиці) ще десять років тому можна було лише гіпотетично розмірковувати, набуває форми чіткої концепції зі своєю методологічною основою (Святе Письмо), теоретичною базою (вчення святих отців), методичними набутками (народно-християнські методи виховання, аналіз досвіду діяльності навчальних закладів з елементами навчання та виховання на християнських засадах, недільних шкіл тощо). Окрім цього, в останній час з'являється значна кількість досліджень психологів, соціальних педагогів, педагогів-практиків стосовно християнської системи виховання [1;2;3;6].

Так, навіть побіжне знайомство з парадигмою православної педагогіки і практики православного виховання дає можливість виокремити два головні постулати, що відрізняються від прийнятих у сучасній педагогічній науці та практиці:

1) проблема пріоритетності певних навчальних курсів у змісті навчання: йдеться про те, що православна педагогіка категорично настоює на пріоритеті дисциплін морально-етичного спрямування стосовно природничо-наукових дисциплін, керуючись тим, що "Страх Божий є началом премудрости";

2) проблема результативності навчання і виховання у православної педагогічній моделі регулюється твердженням про те, що "наша справа сіяти і поливати, збирання ж врожаю – справа Бога".

Окрім сказаного, на особливу увагу заслуговує категорія моральності у християнській виховній моделі, до якої звернемося окремо.

Християнська модель моральності, висуваючи дуалістичну тріаду внутрішньо-психічної структури стану особистості (А. Гармаєв, В. Ничипоров), тлумачить її як фактичне поєднання Тріади Совісті і Тріади Его. При цьому до першої вміщуються Здібності, Душевні Сили і Совість; до тріади Его – Здібності, Емоційність та Его-потяги (рис. 1.) [1].

Дуалістична тріада особистості людини за християнською моделлю моральності

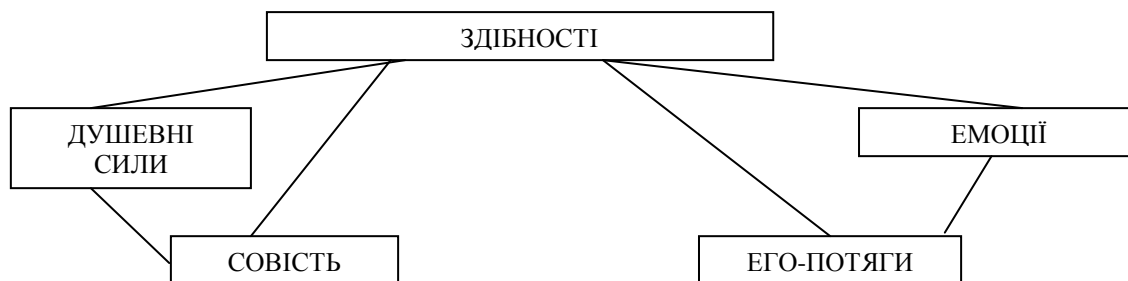

Рис. 1

Найперше слід зауважити, що здібності не випадково склали точку поєднання тріад: вічна суперечка про подвійність наукових досягнень, їх "чорно-білу" сутність може бути представлена бажанням людини пізнати світ і невмінням використати досягнення науки для свого духовного зростання.

Однак Здібності як чинник духовного росту не цілком належать до предмету розгляду в цій статті. Особлива увага в цьому контексті має бути звернена на вплив Емоцій та Его-потягів на розвиток девіацій, а також на можливість Душевних Сил та Совісті впливати на процес соціальної реабілітації.

Чи знаходяться в протистоянні тріади, зображені на рис. 1? І так, і ні. Ні – тому що вони єдині, як єдність і боротьба протилежностей; так, оскільки вони заперечують і взаємно виключають одна одну. Останнє означає лише те, що зростання питомої ваги Тріади Совісті автоматично притлумлює Его-потяги і навпаки – неконтрольований Совістю розвиток Его-потягів знищує Душевні Сили дитини та її мікро оточення [2;3].

Розглянемо тенденції розростання девіантного стану дитини залежно від типу превалюючого Его-потягу (табл. 1.)

Розглянуті нами Его-потяги чітко вкладаються у систему потреб А. Маслоу. Однак поняття тріади є ширшим і, на нашу думку, більш глибоким. Християнська модель моральності пропонує п'ять рівнів структури людського "Я", використовуючи вказані тріади (рис.2.)

Тип Его-потягу	Зовнішньо-символічний та внутрішньо-психічний стан
Его-потяг до самодостатності та гордості	Обмеження чи вибіркоче коло спілкування, бажання створити психологічну віртуальну <u>реальність навколо себе</u>
Его-потяг до марнославства	Переоцінка своїх успіхів, дріб'язковість, вимога отримання похвали
Его-потяг до переїдання	"червоугодниство", бажання задовольнити свій стан через вживання алкоголю
Его-потяг до печалі	Постійне очікування <u>неприємностей</u> , <u>недовіра</u> , депресивний стан
Его-потяг до гніву	Неприйняття чужої думки, роздратованість, швидка зміна настрою
Сексуальний Его-потяг	Розбещеність, статева незрілість, розвиток статевих комплексів
Его-потяг до марного проведення часу	Невміння і небажання організувати свій час, лінощі, невміння дисциплінуватися

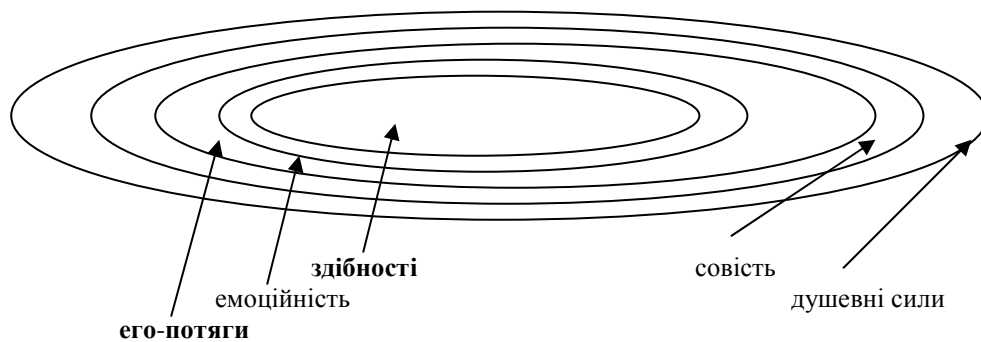

Рис. 2.

Така "планетарна" модель структури "Я" містить певну суперечність, оскільки дві зовнішні орбіти є насправді найглибиннішими; окрім того, Его-потяги являють собою цілу систему "підорбіт", які можуть знаходитися в більшій чи меншій домініанті.

Водночас завжди існує взаємозв'язок між численними "Я", і якщо певні орбіти входять при цьому в резонанс, відбувається посилення певної підструктури - посилення на порядок, а не на конкретну величину. Так, Его-потяг до гордості кількох людей призводить до створення відособленої групи з марнославними інтересами (конфліктна група в класі, наприклад).

Особливої уваги заслуговує проблема корекції девіантної поведінки як процесу пробудження Душевних Сил за допомогою Совісті. При цьому мобілізуються також Здібності, спрямовані на духовне зростання людини.

Помітно, що сучасна наука серйозно бере до уваги лише фізичний та психічний аспекти особистісного становлення "Я", однак практично не звертається увага на "душевні" грані цього процесу (зауважимо, що "психологія" в дослівному тлумаченні означає "наука про душу").

Наприклад, робляться спроби дослідження зовнішніх причин наркотизації як виявлення "гвинтиків", які слід "підкрутити" для зняття фізичної та психічної залежності підлітка від наркотичної речовини. Глибинні ж спонукальні чинники та можливості лікування душі залишаються поза дослідженнями науковців. Останнє, на нашу думку, пояснюється тим, що довгий час психолого-педагогічна наука досліджувала "психічне" як замкнений сам у собі процес.

У зв'язку з цим відчувається необхідність у вивченні здобутків духовного досвіду віруючих, віри загалом для проведення певних корекційних та превентивних заходів стосовно наркотизації.

"Є тільки один ідеал досконалості, перед яким поклоняються всі народності, – це ідеал, який представляє нам християнство..., – писав К.Д.Ушинський. – Воно дає життя і вказує вищу мету будь-якому вихованні, воно ж і повинно служити для виховання кожного християнського народу джерелом будь-якого світла і будь-якої істини". Людина, мораль якої базується лише на загальних нормах суспільства, переживає феномен блудного сина, яки пішов "у країну далече". Такою "країною далече" може бути і та несправжня реальність, яку шукають

молоді люди в наркотичних речовинах, не відчувши її в щоденному житті з його проблемами, які вони не в змозгу розв'язати.

Виникає внутрішня криза, за якої людина або влаштовує втечу до нереального, або ж відчуває духовні страждання, які за своєю сутністю є позитивними, якщо вони ведуть до очищення і віднайдення віри в собі і в себе.

В основу прийнятого нині реабілітаційного та ресоціалізаційного процесу лікування наркотично залежної молоді покладено відновлення віри людини лише у себе, в лікаря, у свої сили та в силу ліків, у доброзичливість оточуючих тощо. Нам видається, що така постановка проблеми не є достатньо глибинною. Вона може становити лише початковий етап реабілітації, її структурний елемент. В умовах руйнації моралі цілого суспільства стає зрозумілим неефективність натуралістичних психолого-педагогічних заходів реабілітації та ресоціалізації наркотично залежних. Це пов'язано з тим, що потрібно не просто полегшити фізичний та психічний стан наркомана, а й змінити його ставлення до наркотиків, що можливо лише за умови духовного переродження.

Відродження душі має базуватися на ознайомленні з головними постулатами християнства, які пропагують очищення людини від пороків та пристрастей, прищеплення жертвовної любові до ближнього, досягнення гармонії духу і тіла.

Світська психолого-педагогічна модель, в основі якої лежить зародження у наркомана віри в себе, має бути доповнена християнською моделлю, за якої буде відбуватися духовна реабілітація, що ґрунтується на християнській вірі, а потім у себе як образ і подобу Божу.

Нині Церква має потенційні можливості для теоретичного обґрунтування та практичного впровадження корекційних заходів у лікуванні наркотично залежних осіб спільно з медико-реабілітаційними центрами, наркологічними диспансерами тощо.

Особливе місце в цьому контексті належить Православній Церкві, яка знаходиться зараз на особливому етапі переосмислення своєї ролі в духовному просвітництві та, можливо, є найбільш ментально адекватною в етнологічному розумінні. Тому використання її потенціалу має стати предметом як богословських, теологічних, так і соціально-педагогічних досліджень для зародження тісної співпраці.

Так само в контексті тріади совісті можна аналізувати діяльність таких корекційних структур, як "Аланон", "Алатін". Використання в їхній діяльності християнської моделі моральності є, безумовно, доцільним. А якщо покласти в основу їхньої діяльності орієнтацію на усвідомлення виходу на Джерело Душевних Сил над гріховним нездоров'ям, – участь християнського педагога, психолога у процесі видужання стає безсумнівною.

При цьому перше коло відновлення Душевних Сил проходить між дитиною і матір'ю; друге коло охоплює найближче оточення алкоголіка, наркомана, злочинця. В кінці кінців вся методика згаданих товариств ґрунтується на розумінні того, що „Я - наркоман!" ("покаяння"), на відкритому самовизнанні цього факту („сповідь"), на зміні укладу свого життя („смирнення"), на трансформації стосунків з найближчим оточенням („милосердя").

При цьому віруючий педагог, психолог має сформулювати у девіантних дітей принципи християнських взаємин, а саме:

■ Відкрійся життю, возлюби іншого	Корекція Еґо-потягу печалі
■ Зберігай спокій і терпіння	Корекція печалі і гордині
■ Не приймай вчинок людини, приймай людину	Корекція гордині
■ Навчись мовчати	Корекція гніву
■ Щоб чути інших, вмій питати	Корекція гордині
■ Якщо йдеш за порадою, виконай її	Корекція самодостатності
■ Ні на кого не нарікай	Корекція гніву
■ Будь учнем у житті і не соромся цього	Корекція гордості
■ Опір і невиконання - гірші з людських якостей	Корекція марного проведення часу
■ Будь простим	Корекція марнославства
■ Не розважайся справою	Корекція марного проведення часу
■ Виконай потребу іншого	Корекція лінощів

Висловлені в цій статті міркування жодним чином не претендують на вичерпність і не є безапеляційними. Християнська модель моральності знаходиться в стані розроблення і розвитку, потребує зусиль як християнських, так і суто світських науковців – педагогів і психологів – зусиль Здібностей, розвинених в Тріаді Совісті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Свящ.Гармаев А. Психопатический круг в семье //Свет Православия: Христианский собеседник. - Вып.50, 1999. – 270с.
2. Свящ.Гармаев А. Обрести себя //Свет Православия: Христианский собеседник. –Вып.51, 1999. – 262с.
3. Свящ.Гармаев А. Этапы нравственного развития ребенка //Свет Православия: Христианский собеседник. – Вып.30, 1998. – 112с.
4. Євтух М., Тхоржевська Т. Проблеми виховання молоді в світлі християнського вчення //Вісник православної педагогіки. – №1,1999. – С.54-60.
5. Свящ.Мороз А. Откуда берутся бандиты? //Спасите наши души! – №8(11), 1999. – С.22-23.
6. Свящ.Ничипоров Б. Введение в христианскую психологию. – М: Школа-Пресе, 1994. – 192с.
7. Реан А., Коломинский Я. Социальная педагогическая психология. – СПб: Питер, 1999. – 416с.
8. Савченко О.Набутки християнства з його ідеалами людинолюбства є невичерпним джерелом, до якого припадає наш народ //Вісник православної педагогіки. – №1,1999. – С.10-13.

Матеріал надійшов до редакції 26.11.2001 р.

Сейко Н.А. Сущность и возможности коррекции девиантного поведения ребенка в контексте христианской модели моральности.

В статье обосновываются возможности использования теоретического и практического потенциала христианской воспитательной модели в процессе коррекции социально отклоняющегося поведения детей и подростков.

Seyko N.A. The essence and correcting possibilities of the child's behavior in the context of Christian moral model.

The author substantiates possibilities of theoretical and practical potentials of Christian educational model in the correction process of socially deviated behavior of children and teenagers.